

בס"ד, א' אדר התשפ"ו

מנחות ל"ח - עיכוב תכלת ולבן בציצית, ופתילים שנקרעו

שאלות:

1. צדוק שם 4 פתילים של תכלת בציצית, האם הוא יצא ידי חובה?

עיכוב התכלת והלבן בציצית

- המשנה אומרת: שהתכלת בציצית לא מעכבת את הלבן, והלבן לא מעכב את התכלת. כלומר, אם אין לאדם את אחד מהם, הוא יכול לשים רק את השני ויוצא ידי חובה. באותו אופן, תפילה של יד לא מעכבת את של ראש, ושל ראש לא מעכבת את של יד.
- הגמרא מבררת האם המשנה היא לא כדעת רבי, שאומר בבבלי שמהפסוק "וְרָאִיתֶם אֹתוֹ" לומדים שהם כן מעכבים זה את זה? חכמים חולקים עליו וסוברים שהם לא מעכבים.
- הנימוק של רבי: נלמד מהפסוק "עַל צִיצִית הַכֹּהֵן". מזה לומדים "מִין כֹּהֵן" – שהציצית צריכה להיות מאותו המין שממנו עשויה הכנף (ובדרך כלל הבגדים היו עשויים פשתן ולבנים). על הלבן הזה כתוב ששמים "פְּתִיל תְּכֵלֶת" (צמר שצבוע בתכלת, כמו שלמדנו במסכת יבמות - רש"י). ומכיוון שכתוב "וְרָאִיתֶם אֹתוֹ" (דבר אחד, בלשון יחיד) ולא "אותם", לומדים שחייבים גם לבן וגם תכלת בבת אחת כדי לצאת ידי חובה.
- חכמים חולקים וסוברים שהמילה "אֹתוֹ" מתייחסת לכל אחד ואחד מהם בפני עצמו, ולכן הם לא מעכבים זה את זה.
- רב יהודה אמר בשם רב שאפשר להעמיד את משנתנו גם כדעת רבי, ובאמת חייבים גם תכלת וגם לבן. אלא שהמשנה מדברת על עניין של סדר ההקדמה: מצווה להקדים את הלבן (שמופיע קודם בפסוק במילה "כנף"), אבל אם הוא הקדים קודם את התכלת – זה לא מעכב, וזה מה שהתכוונה המשנה כשאמרה שלא מעכבים. במקרה הזה הוא קיים את המצווה, אבל כמו שאומרת הברייתא, אם הוא לא הקדים הוא לא עשה "מצווה מן המובחר" (חיסר מצווה).
- הגמרא שואלת שאם מדובר על סדר ההקדמה לדעת רבי, ברור למה הלבן לא מעכב את התכלת (במקרה שהקדים תכלת), אבל מה הכוונה שהתכלת לא מעכבת את הלבן? רמי בר חמא מסביר שמדובר בטלית שכולה תכלת, שאז המצווה היא להקדים קודם את התכלת ללבן (כי זה "מין כנף"), ואם הקדים לבן – זה לא מעכב והוא יצא ידי חובה. והגמרא מביאה דיון זהה בין לוי לשמואל (שכונה בשם אריוך, לשון מלך או אריה) על הנושא הזה בדיוק.

2. לישי נקרעו שני פתילים בציצית, הציצית כשרה?

דין גרדומי ציצית (חוטים שנפסקו)

- רבא שאל: "האם הצבע הוא מה שגורם?". לשיטתו, אפילו בטלית שכולה תכלת המצווה היא להקדים את הלבן, בגלל שרוב הטליתות הן לבנות. לכן בפסוק כתוב תכלת אחרי המילה "כנף" (שרומזת ללבן), כדי להראות שהתכלת היא תמיד מאוחרת יותר.

- אם ככה, חוזרת השאלה: מה הכוונה במשנה ש"תכלת לא מעכבת את הלבן"? לכן **רבא** מסביר שהמשנה מדברת על גרדומין (גזרי חוטים שנשארו אחרי שנחתכו חוטי הציצית). הכוונה היא שאם נפסקו חוטי התכלת והלבן נשאר, או שנפסקו חוטי הלבן והתכלת נשאר – הציצית עדיין כשרה. (רש"י הסביר במשנה שבציצית צריכים להיות שני חוטים של לבן ושני חוטים של תכלת, והכוונה כאן היא, שאם נחתכו הפתילים של חצי ממספר החוטים – זה עדיין כשר).
- שהרי **בני רבי חייא** אמרו שגרדומי תכלת כשרים, וכן גרדומי אזוב (שמשתמשים בו להזאת מי פרה אדומה).
- **בר המדורי אמר** בשם **שמואל** שהשיעור המינימלי שצריך להישאר בגרדומים כדי שיהיו כשרים הוא "כדי לענבן" (אורך שאפשר לעשות בו עניבה/קשר). והגמרא נשארה בספק האם צריך שיעור עניבה לכל החוטים יחד (שזה דורש אורך ארוך יותר) או לכל חוט בפני עצמו (שזה אורך קצר יותר).
- **רב אשי** שאל מה הדין בחוטים עבים מאוד, שאמנם יש בהם אורך מספיק לעניבה (אם הם היו דקים), אבל בגלל העובי שלהם אי אפשר לקשור אותם? **רב אחא בריה דרבא** ענה לו כל שכן שהם כשרים, כי המצווה ניכרת בהם יותר.
- הגמרא **מבררת** מי התנא שחולק על **רבי** בברייתא (כלומר, דעת **חכמים** בברייתא). הגמרא **אומרת** שזה **רבי יצחק** שאמר בשם **רבי נתן** שאמר בשם **רבי יוסי הגלילי** שאמר בשם **רבי יוחנן בן נורי**, שאדם יכול לעשות את כל החוטים בצבע לבן אם אין לו תכלת.
- **רבא** אמר שאפשר ללמוד מדברי **בני רבי חייא** שהגרדומין כשרים, שצריך לעשות קשר בסוף כל חוליה וחוליה שבגדיל של הציצית. כי אם היה רק קשר אחד בסוף הגדיל, אז הקשר הזה – שנקרא "עליון", כי הוא הכי רחוק מהבגד, – היה מתפרק ברגע שהיו נשארים רק גרדומים, והציצית לא הייתה יכולה להיות כשרה. זה שהיא כשרה מוכיח שיש קשרים בכל חוליא שמחזיקים את הגדיל.
- אבל הגמרא בתחילת הדף הבא דוחה את המסקנה הזו, משום שיכול להיות **שבני רבי חייא** אמרו שגרדומים כשרים רק במקרה שבאמת הוסיף עוד קשרים וחוליות, אבל יכול להיות שציצית עצמה כשרה גם עם קשר אחד בלבד, ואז גרדומים לא כשרים בו.